

دانشکده علوم اجتماعی

طرح درس: جمعیت، برنامه‌ریزی و سیاستگذاری

مشخصات درس	
عنوان درس: جمعیت، برنامه‌ریزی و سیاستگذاری	عنوان انگلیسی: Population, planning and policy
مقطع: کارشناسی ☐ کارشناسی ارشد ☒ دکتری ☐	تعداد واحد: ۲ واحد نظری
محل تدریس: دانشکده علوم اجتماعی	نیمسال اول ☐ دوم ☒ سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴
شماره کلاس: ۴۱۵	زمان تدریس: روز یکشنبه ساعت ۸ تا ۱۰
نوع درس: اصلی ☐ اختیاری ☒ سایر -----	درس پیش‌نیاز:
مشخصات استاد	
نام و نام خانوادگی: احمد دراهکی	گروه: جمعیت‌شناسی
سوابق تحصیلی: دکترای تخصصی جمعیت‌شناسی	سوابق تدریس: هفت سال
اطلاعات تماس	
شماره اتاق: مدیر گروه جمعیت‌شناسی (۲۲۸)	شماره تلفن داخلی (یا مستقیم در صورت تمایل):
آدرس ایمیل: Ahmaddorahaki@gmail.com	ساعات حضور: در سایت دانشکده اعلام شده است.

معرفی و هدف درس

اگرچه مسأله جمعیت از دیرباز مورد توجه محققان بوده، اما رشد نامتناسب جمعیت و پیامدهای اجتماعی - اقتصادی آن در دهه‌های اخیر، نظر بسیاری از پژوهشگران را به مسأله‌ی جمعیت و تغییرات کمی و کیفی آن معطوف ساخته است. تعامل جمعیت و توسعه و اهمیت فزاینده‌ی این تعامل، جمعیت‌شناسی را به صورت یکی از رشته‌های دانشگاهی درآورده است که ارتباط تنگاتنگی با برنامه‌های توسعه‌ی پایدار دارد. یکی از عواملی که به‌طور فزاینده‌ای منجر به تقویت ابعاد کاربردی جمعیت‌شناسی شد، اهمیت و قوف به ساختار و ویژگی‌های جمعیت در برنامه‌ریزی‌های توسعه بوده است. اگرچه در ابتدای برنامه‌ریزی‌های توسعه جمعیت به عنوان عاملی بیرونی و زمینه‌ای تلقی می‌شد، اما بعدها، به‌ویژه از سال‌های نیمه‌ی دوم قرن بیستم، سیاست‌ها و خط‌مشی‌های جمعیتی به‌طور فزاینده‌ای در کانون برنامه‌های توسعه قرار گرفت. با وجود دیدگاه‌های متفاوتی که در مورد نقش جمعیت در برنامه‌ریزی‌های توسعه وجود دارد، مطالعات جمعیتی و استفاده کاربردی از آن در اکثر برنامه‌ریزی‌ها اهمیت ویژه‌ای یافته است. تحلیل‌گران جمعیت امروزه با ارائه شاخص‌ها و ارزیابی داده‌های جمعیتی، سهم عمده‌ای در امر توسعه به عهده دارند. جمعیت‌شناسی از طریق ارزیابی و تجزیه و تحلیل پدیده‌های مختلف جمعیتی زمینه را برای برنامه‌ریزی‌های مختلف توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی فراهم می‌آورد. کارشناسان مسائل جمعیتی، متخصصان آمار، سیاستمداران، آینده‌نگران محیط‌زیست و فلاسفه‌ی اجتماعی هنوز قادر به پیش‌بینی آینده‌ی بشر از دیدگاه مدیریت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و رفاهی نیستند، زیرا جمعیت دارای نیازهای بسیاری از لحاظ مسکن، تغذیه، امنیت، بهداشت، دارو و درمان، آموزش و پرورش و ... است و این‌که این نیازمندی‌ها در سده‌های آینده چگونه باید برطرف شوند بدون آگاهی‌های دقیق جمعیتی و بررسی داده‌های صحیح جمعیت‌شناختی امکان ندارد.

هدف کلی این درس بررسی نقش جمعیت و عوامل جمعیتی در برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی و سیاست‌های مرتبط با جمعیت است. برای این منظور پرداختن به سه محور عمده‌ی زیر در دستور کار قرار می‌گیرد:

۱- برآوردهای جمعیتی

۲- ملاحظات جمعیتی مرتبط با توسعه در برنامه‌ریزی‌ها و نقش سیاست‌های جمعیتی در برنامه‌ریزی‌های توسعه

۳- سیاست‌های مرتبط با مسائل جمعیتی

روش‌های تدریس و نحوه ارائه درس

روش تدریس در این درس بر پایه مشارکت کلاسی است و دانشجویان باید در هر جلسه منابعی که قبل از کلاس در اختیار آنها قرار داده می‌شود را به دقت مطالعه و آمادگی مشارکت و بحث را در کلاس داشته باشند. همچنین با توجه به مباحث کلاس تکالیف و تحقیق نیز مشخص می‌شود و انتظار می‌رود دانشجویان در زمان مشخص شده آنها را تحویل دهند. زمان نهایی برای تحویل تحقیق کلاسی در تاریخ امتحان پایان ترم می‌باشد.

برونداهای یادگیری درس، در پایان این درس دانشجویان می‌توانند:

- ۱- دانشجویان با برآوردهای جمعیتی مانند پیش‌بینی جمعیت که در مطالعات جمعیت و توسعه کاربست فراوان دارد آشنا و توانایی انجام آن را به دست می‌آورند.
- ۲- دانشجویان توانایی تحلیل ملاحظات جمعیتی در ارتباط با توسعه و سیاست‌گذاری مانند آموزش، بهداشت، برنامه‌ریزی شهری، اشتغال و نیروی کار و ... را کسب خواهند کرد.
۱. دانشجویان توانایی کاربست سیاست‌های جمعیتی در برنامه‌ریزی توسعه و سیاست‌گذاری را کسب خواهند کرد.

فهرست محتوا و ترتیب ارائه درس

منبع	موضوع / موضوعات مورد بحث	تاریخ	جلسه
	اصول اساسی تحلیل جمعیت‌شناختی، مفاهیم جمعیت‌شناختی (حجم، توزیع، ترکیب، تغییر)، وجه اشتراک توزیع و ترکیب جمعیت، توزیع و ترکیب جمعیت در برابر پویایی جمعیت، عناصر اصلی تغییرات جمعیت	۱۴۰۳/۱۱/۲۱	جلسه ۱
	ساختار سنی و جنسی جمعیت، عدم دقت داده‌های توزیع سنی و روش‌های تصحیح هرم سنی، هرم‌های سنی و جنسی جمعیت، عوامل شکل‌دهنده ساختار سنی و جنسی جمعیت، تفاوت‌های ساختار سنی جمعیت در کشورهای پیش‌رفته و در حال توسعه، پیامدهای تغییر در ساختار سنی جمعیت، پیامدهای جوان‌بودن ساختار سنی جمعیت، پیامدهای سالخوردگی جمعیت	۱۴۰۳/۱۱/۲۸	جلسه ۲
	پیش‌بینی جمعیت، پیش‌بینی جمعیت چیست؟ تمایز بین برآورد، پیش‌بینی و پیش‌گویی، چرا پیش‌بینی جمعیت می‌کنیم؟ کاربرد پیش‌بینی جمعیت در برنامه‌ریزی‌های توسعه و تصمیم‌گیری‌ها.	۱۴۰۳/۱۲/۰۵	جلسه ۳
	روش‌های پیش‌بینی جمعیت: روش ریاضی، روش ترکیبی، طرح کلی روش ترکیبی پیش‌بینی جمعیت، نحوه استخراج احتمال بقاء پیش‌بینی از جدول بقاء، طرح مثال در مورد روش ترکیبی، روش ترکیبی با دخالت عامل مهاجرت، آشنایی با DemProj: نرم‌افزار پیش‌بینی جمعیت، آموزش عملی استفاده از نرم‌افزار DemProj جهت پیش‌بینی جمعیت با روش ترکیبی.	۱۴۰۳/۱۲/۱۲	جلسه ۴
	جمعیت و نیروی انسانی، ساختار جمعیت بر حسب فعالیت اقتصادی و مسایل مرتبط با پیش‌بینی نیازهای نیروی انسانی، جمعیت فعال و غیرفعال، توزیع جمعیت بر حسب بخش‌های فعالیت اقتصادی، توزیع جمعیت فعال بر حسب شغل	۱۴۰۳/۱۲/۱۹	جلسه ۵
	جمعیت و آموزش، ساختار جمعیت و تأثیر آن بر آموزش، تغییرات جمعیت و تأثیر آن بر برنامه‌ریزی آموزشی، جنبه‌های جمعیت‌شناختی برنامه‌ریزی آموزشی، روش‌شناسی برنامه‌ریزی آموزشی	۱۴۰۳/۱۲/۲۶	جلسه ۶

فهرست محتوا و ترتیب ارائه درس

منبع	موضوع / موضوعات مورد بحث	تاریخ	جلسه
	جمعیت و آموزش، ساختار جمعیت و تأثیر آن بر آموزش، تغییرات جمعیت و تأثیر آن بر برنامه‌ریزی آموزشی، جنبه‌های جمعیت‌شناختی برنامه‌ریزی آموزشی، روش‌شناسی برنامه‌ریزی آموزشی،	۱۴۰۴/۰۱/۱۷	جلسه ۷
	جمعیت، بهداشت و تغذیه، انواع خدمات بهداشتی، تأثیر جمعیت بر نیازهای بهداشت، بهداشت مادر و کودک، تأثیر بهداشت بر متغیرهای جمعیتی.	۱۴۰۴/۰۱/۲۴	جلسه ۸
	جمعیت، محیط زیست و منابع، مدل‌سازی تعامل میان جمعیت، محیط زیست و منابع طبیعی	۱۴۰۴/۰۱/۳۱	جلسه ۹
	جمعیت و برنامه‌ریزی شهری، کاربرد مطالعات جمعیت در برنامه‌ریزی شهری	۱۴۰۴/۰۲/۰۷	جلسه ۱۰
	سیاست جمعیتی و الگوی توسعه‌ی انسانی پایدار، توسعه‌ی پایدار و تحولات آن، توسعه‌ی انسانی، نقش جمعیت در برنامه‌ریزی توسعه	۱۴۰۴/۰۲/۱۴	جلسه ۱۱
	جمعیت و برنامه‌ریزی مسکن، کاربرد مطالعات جمعیت در برنامه‌ریزی مسکن	۱۴۰۴/۰۲/۲۱	جلسه ۱۲
	مسایل و چالش‌های جمعیتی ایران، گذار جمعیت‌شناختی، پنجره‌های فرصت و پاداش جمعیتی، باروری پایین و سالخوردگی جمعیت،	۱۴۰۴/۰۲/۱۸	جلسه ۱۳
	مسایل و چالش‌های جمعیتی ایران، گذار جمعیت‌شناختی، پنجره‌های فرصت و پاداش جمعیتی، باروری پایین و سالخوردگی جمعیت،	۱۴۰۴/۰۳/۰۴	جلسه ۱۴
	پیش‌بینی تأثیرات اقتصادی - اجتماعی رشد جمعیت، ضرورت پیش‌بینی‌های اقتصادی - اجتماعی، مراحل پیش‌بینی‌های اقتصادی - اجتماعی، آشنایی با نرم‌افزار Spectrum،	۱۴۰۴/۰۳/۱۱	جلسه ۱۵
	جمع‌بندی مباحث انجام شده	۱۴۰۴/۰۳/۱۸	جلسه ۱۶

نحوه ارزشیابی

موارد سنجش	زمان برگزاری	از نمره نهایی	بروندادهای یادگیری مورد انتظار
(۱) فعالیت پژوهشی		۶	مشارکت در یادگیری و انجام عملی پژوهش جمعیتی
(۲) فعالیت کلاسی		۴	ایجاد انگیزه جهت مشارکت فعال در کلاس درس
(۳) امتحان میان‌ترم		-	
(۴) امتحان پایان ترم	۱۴۰۴/۰۴/۰۴	۱۰	ارزیابی آموزشی دانشجویان
(۵) سایر			

نکات مورد توجه دانشجویان، ارزش‌ها و خط‌مشی درس

--

فهرست منابع اصلی و مکمل درس

- آری آگا، ادوارد. (۱۳۸۲). روش‌های تحلیل جمعیت، ترجمه‌ی فاروق امین مظفری، تبریز: انتشارات احرار (فصل ۷).
- استوور، جان و شارون کرمایر (۱۳۸۴). DemProj: نرم‌افزار پیش‌بینی جمعیت - ترجمه‌ی حاتم حسینی - تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه
- استوور، جان و همکاران (۱۳۸۸). Spectrum: سیستم مدل‌سازی سیاست‌گذاری - ترجمه‌ی حاتم حسینی - تهران - انتشارات جامعه‌شناسان .
- پرسا، رولان. (۱۳۷۱). جمعیت‌شناسی آماری، ترجمه‌ی سیدمحمد سیدمیرزایی، تهران: انتشارات آستان قدس رضوی.
- پولارد، اچ، فرحت یوسف، جی، ان. پولارد. (۱۳۷۲). روش‌های تحلیل جمعیت، ترجمه‌ی هما آقا و همکاران، شیراز: مرکز جمعیت‌شناسی دانشگاه شیراز (فصل ۸).
- تودارو، مایکل. (۱۳۸۱). توسعه اقتصادی در جهان سوم، جلد دوم، ترجمه‌ی غلام‌علی فرجادی، تهران: مؤسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه.
- توسلی، محمود. (۱۳۸۲). توسعه‌ی اقتصادی، تهران: انتشارات سمت.
- رزّاقی، ابراهیم. (۱۳۶۸). اقتصاد ایران، چاپ دوم، تهران: نشر نی
- زارع، بیژن. (۱۳۸۴). جمعیت‌شناسی اقتصادی و اجتماعی، تهران: انتشارات سمت.
- زنجانی، حبیب‌الله. (۱۳۸۳). تحلیل جمعیت‌شناختی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات سمت (فصل نهم).
- زنجانی، حبیب‌الله. (۱۳۸۳). جمعیت و توسعه (مجموعه‌ی مقالات)، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (فصل‌های ۶، ۷ و ۸).
- زنجانی، حبیب‌الله. (۱۳۷۶). مجموعه‌ی مباحث و روش‌های شهرسازی: جمعیت، چاپ سوم، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (فصل‌های ۶، ۷ و ۸).
- زنجانی حبیب‌الله، محمد میرزایی، کامل شادپور و امیرهوشنگ مهریار. (۱۳۷۸). توسعه و بهداشت باروری، تهران: نشر بشری.
- سازمان ملل متحد. (۱۳۸۱). بسته‌ی نرم‌افزاری سازمان ملل برای اندازه‌گیری مرگ‌ومیر، ترجمه‌ی حاتم حسینی و مهدی رضایی. همدان: انتشارات دانشگاه بوعلی سینا.
- سرائی، حسن. (۱۳۸۳). روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت با تأکید بر باروری و مرگ‌ومیر، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- سرائی، حسن. (۱۳۸۲). روش‌های مقدماتی تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت با تأکید بر ترکیب سنی جمعیت، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- سرینی واسان، کی. (۱۳۸۴). فنون اساسی تحلیل و کاربرد جمعیت‌شناسی، ترجمه‌ی محمدامین کنعانی، مازندران: انتشارات دانشگاه مازندران (فصل ۸).
- سووی، آلفرد. (۱۳۵۷). مالتوس و دو مارکس. ترجمه‌ی ابراهیم صدقیانی، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- صندوق جمعیت سازمان ملل متحد. (۱۳۸۴). جمعیت جهان در سال ۲۰۰۲: جمعیت، فقر و امکانات، ترجمه‌ی سیدمحمد سیدمیرزایی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- فدراسیون بین‌المللی زنان و مامایی و شورای جمعیت نیویورک (۱۳۷۷). باروری و جمعیت، ترجمه‌ی زهرا پورانصاری و علی ناصری، چاپ دوم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی (فصل‌های ۴ و ۵).

- فرید، یدالله. (۱۳۸۳). جغرافیای جمعیت، چاپ پنجم، تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز
- کتابی، احمد. (۱۳۷۷). درآمدی بر اندیشه‌ها و نظریه‌های جمعیت‌شناسی، چاپ چهارم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی.
- گیلیس، مالکوم و همکاران. (۱۳۷۹). اقتصاد توسعه، ترجمه‌ی غلام‌رضا آزاد ارمکی، تهران: نشر نی (فصل‌های ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱).
- لهسایی‌زاده، عبدالعلی. (۱۳۷۹). ساختار سنی جمعیت، شیراز: انتشارات نوید شیراز
- میرزایی، محمد. (۱۳۸۶). گفتاری درباب جمعیت‌شناسی کاربردی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- میرزایی، محمد. (۱۳۸۴). جمعیت و توسعه با تأکید بر ایران (ده مقاله). تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.
- میرزایی، محمد و همکاران. (۱۳۸۲). بررسی و تحلیل مسایل و چالش‌های جمعیتی ایران و پیامدهای آن، گزارش طرح پژوهشی کمیسیون جمعیت و چالش‌های اجتماعی شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- میلر، جی، تی. (۱۳۸۲). زیستن در محیط‌زیست، ترجمه‌ی مجید مخدوم، چاپ هشتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- نیول، کالین. (۱۳۸۲). روش‌ها و مدل‌ها در جمعیت‌شناسی، ترجمه‌ی عبدالرضا رجائی‌فرد، شیراز: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی شیراز (فصل ۱۵).
- هاینده، آندریو. (۱۳۸۵). روش‌های جمعیت‌شناختی، ترجمه‌ی حاتم حسینی، غلام‌رضا کهن‌سالی، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه (فصل‌های ۱۶، ۱۷ و ۱۸).
- هیر، دیوید. ام. (۱۳۸۰). جمعیت و جامعه، ترجمه‌ی یعقوب فروتن، مازندران: انتشارات دانشگاه مازندران (فصل‌های ۲، ۳، ۷، ۸ و ۱۰).
- Chau, Ta-NGOC. (2003). Demographic Aspects of Educational Planning, UNESCO, International Institute for Educational Planning, Paris.
- Gavin, W.J. (1975). Population Growth and Educational Planning in Developing Nations.
- Gavin W.J. (1990). Population Dynamics and Educational and Health Planning, ILO United Nations Population and Demographic Bulletins.
- Martin, L G, and Samuel Preston. (1994). Demography of Aging, National Academy Press, Washington, D.C.
- Robinson, W.C. (1975). Population and Development Planning. Population Council.
- Siegle F.R. (2008). Demands of Expanding Populations and Development Planning, Springer, Berlin.
- Smith S.K., Tayman J., and Swanson D.A. (2002). State and Local Population Projection: Methodology and Analysis, Kluwer Academic Publisher, New York.
- United Nations. (1981). Population, Distribution Policies in Development Planning, New York.
- United Nations. (2002). National Policies and Programs on Ageing in Asia and the Pacific: An Overview and Lessons Learned, Social Policy, Paper No. 9, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, New York.
- Weeks, J.R. (2002). Population: an introduction to concepts and issues, 8th Edition, USA, Wadworth.